

Základní škola Církvice, okres Kutná Hora, 285 33
tel: 327 571 494, 720 042 594, e-mail: info@zscirkvice.cz, www.zscirkvice.cz

Preventivní program školy pro školní rok 2020/2021

Vypracovala:

Mgr. Šárka Viktorová

školní metodik prevence

Podpisy:

Šárka Viktorová, metodik primární prevence

Ludmila Hrušková, ředitelka ZŠ

V Církvici 2. 11. 2020

Základní údaje

Škola	ZŠ Církvice, Církvice 7, 285 33, okres Kutná Hora, IČO: 75034930
Zřizovatel školy	Obec Církvice
Vedení školy	Mgr. Ludmila Hrušková
Školní metodik prevence	Mgr. Šárka Viktorová
Okresní metodik prevence	PhDr. Sylva Blahová, Mgr. Martina Skalníková, tel: 327 312 020, email: Blahova.Silvia seznam.cz, blahova@pppsk.cz

Počet tříd	Počet žáků
1. ročník	20
2. ročník	11
3. ročník	10
4. ročník	12
5. ročník	8

Charakteristika školy

Naše škola je malá venkovská škola pro děti 1. – 5. ročníku. Nachází se v obci Církvice nedaleko Kutné Hory. V současné době navštěvuje školu 70 žáků. Základní škola v Církvici stojí na třech pilířích, kterými jsou matematika pana profesora Hejného, čtecí metoda Sfumato a program Miš (Minimalizace šikany). Škola usiluje o rozvoj žáků v dovednostech užitečných pro život, zaměřuje se na rozvoj osobnosti žáka a na rozvoj sociálních dovedností žáků.

V rámci předcházení projevům rizikového chování se snažíme zařazovat skupinové práce do vyučovacích hodin, klademe důraz na kooperativní výuku, týmovou práci, fair play, pravidla a snažíme se eliminovat soutěživost mezi žáky, která narušuje pozitivní klima. Eliminujeme počet míst, kde by mohlo k RPCH docházet. Do vyučovacích hodin jsme zařadily pravidelné setkávání v komunitním kruhu a jednu hodinu týdně věnujeme preventivním aktivitám. V komunitním kruhu a pravidelných třídnických hodinách, kde se setkávají učitelé a žáci je vytvářen bezpečný prostor pro prezentování, formování a případnou korekci postojů žáků k nejrůznějším otázkám a skutečnostem, které se jich týkají.

Riziková místa školy

Mezi riziková místa školy patří toalety, šatny, družina, školní zahrada. Ve všech místnostech školy je zajištěn pedagogický dohled. Monitoring výskytu RPCH probíhá formou rozhovorů s žáky v třídnických hodinách a dotazníkového šetření. Jako rizikové vnímáme i společné setkávání žáků na mimoškolních aktivitách. Nejvíce řešených konfliktů totiž pochází právě z kroužku míčových her a fotbalu, kde se děti pravidelně setkávají.

Monitoring loňského roku

Cíle programu minimální prevence v oblasti rizikového chování byly v uspokojivé míře naplňovány. Některé cíle nemohly být naplněny z důvodu uzavření školských zařízení. Žáci například přišli v druhém pololetí o programy specifické prevence (Prev-Centrum) a o další aktivity nespécifické prevence.

Na základě monitoringu loňského roku se zvýšil počet případů, které se týkaly nevhodného chování žáků vzhledem k dospělé osobě a stále, ale již v nižší míře oproti předchozím rokům, přetrvávaly případy nevhodného chování mezi žáky školy při mimoškolních aktivitách. Jako velmi účinná a dětmi kladně hodnocená se zdála nově zavedená společná setkávání žáků všech tříd, kde si děti navzájem předávaly užitečné rady a společně se více poznávaly.

Vyskytly se také případy nevhodného chování žáků na sociálních sítích, kde docházelo k urážkám ostatních. Buď formou chatování nebo přes natočená videa na YouTube.

Veškeré vzniklé konflikty se pedagogičtí pracovníci snažili bezodkladně řešit a úspěšně se dařilo vést žáky ke zdravému způsobu života a k péči o fyzické i psychické zdraví.

V minulém roce proběhla pro všechny zaměstnance školy pouze jedna Supervize za cílem profesního růstu a posílení mezilidských vztahů na pracovišti. Cíl nebyl naplněn. Důvěrné informace a vnitřní záležitosti školy, které se během supervize otevřely, se dostaly ven mimo školu.

Zároveň metodička prevence úspěšně zakončila specializační studium metodika prevence v Praze (Magdaléna o.p.s.).

Vnitřní zdroje podpory

- školní poradenské pracoviště – konzultační hodiny ŠMP – (středa 12:40 – 13:40, po předchozí domluvě je možný jiný čas i den, e-mail: sarka.viktorova@zscirkvice.cz)
- schránka důvěry v 1. patře vedle ředitelny
- nástěnka – pro rodiče u bočního vstupu do budovy školy, pro žáky nad schodištěm mezi 1. a 2. patrem
- web školy – <http://www.zscirkvice.cz>
- fb stránka školy - <https://www.facebook.com/zscirkvice/>
- sdílená složka pro pedagogy na disku Google (Metodik prevence)
- časopisy, literatura (školní knihovna ve sborovně)

- parlament školy (zdroj informací do monitoringu)
- školní časopis
- družina

Vnější zdroje podpory

- supervize
- webové stránky MŠMT
- informační zdroje na internetu (viz nástěnka a webové stránky školy)
- Metodická a odborná pomoc – oblastní metodik prevence (OMP), PPP Kutná Hora, KÚ střeďočekého kraje Praha, SPC, SVP, Policie ČR, Městská policie Kutná Hora, Čáslav, krajský koordinátor, OSPOD, zřizovatel ZŠ, Prev-Centrum, Magdaléna o.p.s., Online schránka důvěry - Nenech to být, Online dotazníkové šetření – Proskoly.cz
- Internetové poradenství pro pedagogy

Cíle PPŠ a zaměření programu na jednotlivé cílové skupiny

Hlavním cílem v rámci preventivních aktivit je vytváření takového bezpečného prostředí školy, ve kterém se všichni zúčastnění (žáci, rodiče, pedagogové) respektují a společně usilují o vytvoření příznivého psychosociálního klimatu ve škole a podporují zdravý životní styl žáků.

Dlouhodobé cíle

- zvýšit spolupráci mezi pedagogy a se zákonnými zástupci žáků (zlepšit efektivitu výchovného působení pedagogů)
- posílit vztahy mezi žáky (pravidelně zařazovat aktivity na podporu třídního a školního klimatu)

Krátkodobé cíle

- zmapovat situaci na škole
- vybrat společně s TU vhodné preventivní programy
- seznámit žáky s osobou ŠMP a jeho náplní práce
- pravidelně seznamovat kolegy s novinkami a informacemi z oblasti prevence
- budovat sbírku materiálů pro potřeby ŠMP a ostatních pedagogů, vybavení knihovny
- informovat rodiče a veřejnost o realizaci PPŠ
- pokračovat v pravidelných komunitních kruzích v rámci výuky vedené TU
- pokračovat v provázání ročníků (společná setkávání)
- pokračovat v zapojení školy do projektu Nenech to být
- vést Deník prevence o doposud realizovaných krocích a aktivitách v prevenci
- pravidelně vyhodnocovat informace získané od TU a konzultovat je jednou měsíčně se všemi zaměstnanci školy

- zajistit školení pro učitele v oblasti prevence (vedení třídnických hodin, prevence šikany)
- zapojit širší komunitu do aktivit školy
- nabídnout besedy s odborníky v oblasti primární prevence rodičům našich žáků

Zaměření PPŠ na jednotlivé cílové skupiny

Metodik prevence

- intervence v případě potřeby
- zpracování materiálu TU, vybavení knihovny, seznamování ostatních pedagogů s preventivními aktivitami
- navázání vztahů s vnějšími organizacemi
- spolupráce s třídními učiteli, s vedením školy i s nepedagogickými pracovníky školy
- aktualizace web. stránek
- hledání finančních prostředků pro oblast prevence RCH

Pedagogové školy

- seznámení s preventivním programem školy
- pravidelné schůzky k prevenci a řešení rizikového chování u žáků
- realizace akcí školy
- účast na supervizi
- měsíční vedení záznamu o třídě
- absolvování školení či konference v oblasti prevence RCH
- primární prevence, zařazování preventivních technik do hodin
- screening prostředí, pedagogická diagnostika třídy
- využívání knihovny a dalších materiálů (sdílená složka na disku Google)

Rodiče

- znalost školního řádu a dodržování povinností z něho vyplývajících (je vyvěšen na stránkách školy)
- informování rodičů o stanovených postupech řešení při výskytu RCH
- organizace a kontrola volného času dětí, pohybu na internetu
- aktivní spolupráce s rodiči žáků, zapojení se do školních akcí, podílení se na přípravě
- spolupráce s ŠMP
- Den otevřených dveří pro rodiče žáků školy jako možnost seznámit se blíže se vzdělávacím prostředím

Žáci (specifická a nespecifická prevence)

- informovanost všech žáků školy v oblasti prevence rizikového chování
- vedení žáků ke zdravému sebevědomí, ke správnému stanovení reálných cílů, ke zvládnutí zátěžových situací a řešení problémů
- výchova žáků ke zdravému životnímu stylu
- pečlivé sledování a odmítání všech protispolečenských jevů

Prevenci jsou věnovány hodiny prvouky, přírodovědy, vlastivědy, českého jazyka a výchov. Dále komunitní kruh a vyčleněné hodiny, na které se vybírá téma dle aktuální potřeby a ŠVP. Prevenci jsou věnovány i celoškolské projekty, školní družina, zájmové kroužky, školy v přírodě, různé společné akce (např. akce z projektu Hrdá škola), výlety, besedy či interaktivní výuka s odborníky, specializovanými centry (Prev-Centrum, Linka bezpečí).

1. – 3. ročník

- – výchova ke zdravému životnímu stylu a bezpečnému chování- prevence úrazů, bezpečnost při práci a sportu, cestě do a ze školy, na silnici, na kole, při zimních hrách, péče o zdraví-zdravá strava, pitný režim, prevence onemocnění, obezity, očkování, prevence poranění, zákl. hygienické návyky, správné držení těla, tužky, sezení v lavici, střídání odpočinku a práce,1.pomoc při úrazu, prevence závislostí, kyberšikana, význam volnočasových aktivit
- – základy etické a právní výchovy - mezilidské vztahy, pravidla slušného chování, tolerance, řešení konfliktů, prosba, omluva, odmítnutí komunikace, smysl pro spravedlnost, úcta, pomoc slabším, multikulturní výchova
- – navozování příznivého psychosociálního klimatu ve škole - společné stanovení a zažití pravidel soužití mezi žáky a učiteli, přátelství, kamarádství a jeho význam pro lidský život, sebevědomí, sebedůvěra, potřeba vzájemné pomoci, poznávání jiných, uvědomování si vlastní osobnosti, pravidla fair play,

4. – 5. ročník

- – výchova ke zdravému životnímu stylu a bezpečnému chování – bezpečnost při práci, protidrogová prevence, hygiena, zdravá výživa, osobní bezpečí, péče o zdraví, zdravá výživa, ochrana zdraví, dopravní výchova, sex. výchova
- rozvoj etického a právního vědomí - mezilidské vztahy, multikulturní výchova, soužití lidí, chování, mezilidské vztahy, všestranný rozvoj osobnosti žáka, vyloučení rizik, šikana, kyberšikana

Plán preventivních aktivit

Specifická prevence

- preventivní program Linky bezpečí 3. – 5. ročník, 2. pololetí
- bloky primární prevence – Prev-Centrum

Prev-Centrum – objednaná témata pro škol. rok 2020/2021

ročník	I. pololetí	II. pololetí
3.	Prev-Centrum - Přátelství, kamarádství, osamělost	Bude vybráno dle aktuální potřeby a nabídky
4.	Prev-Centrum – Spolupráce a komunikace	Bude vybráno dle aktuální potřeby a nabídky
5.	Prev-Centrum – Spolupráce a komunikace	Bude vybráno dle aktuální potřeby a nabídky

Nespecifická prevence

- shromáždění žáků všech tříd – každý měsíc
- škola v přírodě na 2-3 dny - 2. pololetí
- projekt Zdravé zoubky – 1. ročník, 2. pololetí
- Bovys – ovoce do škol
- návštěva Městské policie Čáslav, beseda, 2. pololetí
- 1X týdně hodina prevence
- Třídní schůzky „Trojlístky“
- besídky, přespávání ve škole
- projekt „Hrdá škola“
- školní parlament
- Volnočasové aktivity při ZŠ Církvice (zájmové kroužky - kytara, klub zábavné logiky a deskových her, Veselá věda, Angličtina)

Legislativa

Preventivní program školy vychází z níže zmíněných předpisů:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek

- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních
- Zákon č. 106/2011, kterým se mění zákon č.167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů
- Zákon č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím
- Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky
- Zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů
- Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
- Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných
- Vyhláška č. 15/2005 Sb., kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů a výročních zpráv
- Národní strategie ministerstev
- Strategie prevence kriminality 2016–2020 (definovaná ve víceletých cyklech Usnesením vlády ČR)

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2021 (Usnesení Vlády ČR ze dne 18. 3. 2019, č. 190)

- Konkrétní postupy a doporučení ohledně prevence a řešení výskytu rizikového chování obsahují tato metodická doporučení a pokyny MŠMT:
- Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (č.j. MSMT-21291/2010-28).
- Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví (č.j.: 10 194/2002-14)
- Shrnutí všech opatření ministerstva při řešení šikany ve školách
- a školských zařízeních <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-rozsirilo-opatreni-k-reseni-sikany-a-kybersikany>.
- Metodické doporučení pro práci s Individuálním výchovným programem (IVÝP) v rámci řešení rizikového chování žáků čj. MSMT –43301/2013 platnost/12/2013
- Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí a žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT (Čj.:37 014/2005-25)
- Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané (Čj.: 25 884/2003-24)
- Metodický pokyn MŠMT ČR k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance (Čj.: 14 423/99-22)
- Školní řád ZŠ Církvice

Důležité kontakty, internetové odkazy:

Linka bezpečí 116 111, www.linkabezpeci.cz

Tel. linka k šikaně 286 881 059

Tel. linka pro rodiče 800 111 234

Linka vzkaz domů 800 111 113

Rodičovská linka 283 852 222

Linka důvěry 241 484 149

Středisko výchovné péče Kolín, 420 321 717 512, <http://www.dud.cz>

Oddělení sociálně právní ochrany dětí, 327 710 106 , zittovas@mu.kutnahora.cz

Oddělení sociální prevence, Tereza Bukovičová, 327 710 277, pechancova@mu.kutnahora.cz

PPP Kutná Hora - Pedagogicko-psychologická poradna Středočeského kraje

<http://www.pppstredoceska.cz>, +420 327 312 020

Komunitní edukační centrum Maják – centrum prim. Prevence, Čáslavská 1/3, Kutná Hora, tel. 327 511 040, 777 736 020

Středisko pro mládež a rodinnou terapii, Apolinářská, Praha 2, tel. 224 911 364

Prev-centrum, centrum prim. prevence, Meziškolská 1120/2, tel. 776 619 505

Poradenské centrum služeb pro školu, děti a mládež 475 532 803

Prev-Centrum-prevence a poradenství pro děti, mládež a rodiny v oblasti sociálně patologických jevů www.prevcentrum.cz

Dětská práva www.detskaprava.cz

Bílý kruh bezpečí <http://www.bkb.cz>

Poradna E-Bezpeci- poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na internetu www.napisnam.cz

Informační portál primární prevence www.odrogach.cz

Drogová poradna www.drogovaporadna.cz

Sdružení život bez závislosti www.zivot-bez-zavislosti.cz

Prevence kriminality www.mvcr.cz/prevence

Důležitá telefonní čísla

Záchranná lékařská služba 155

Nemocnice Kutná Hora 327 503 111

Policie ČR, tísňové volání 158

Policie ČR Kutná Hora 327 508 111

Městská policie Kutná Hora 156, 327 513 464

Hasiči 150

Hasičský záchranný sbor, Kutná Hora 327 584 111

Linka důvěry Kutná Hora 327 511 111 327 511 701 (702 a 703)

K-centrum, Kolín 723 305 303, 608 123 013 Bílý kruh bezpečí Pardubice 466 265 264

Bílý kruh bezpečí Praha 257 317 100

PPP Kutná Hora 327 512 672

Oblastní charita Kutná Hora 327 313 110, 327 511 041

Internetové odkazy

- www.drogy-info.cz
- www.prevence-info.cz
- www.dokurte.cz
- www.pobavme-se-o-alkoholu.cz
- www.bezpecne-online.cz
- www.linkabezpeci.cz
- www.czechkid.cz
- www.minimalizacesikany.cz
- www.saferinternet.cz
- www.sikana.org

Přílohy

1. postupy řešení – strategie prevence
2. školní program proti šikanování
3. Informace pro rodiče o programu školy proti šikaně
4. evaluace
5. výkaz prevence za 2019 – 2020
6. zdroje

Postup školy při výskytu záškoláctví u žáka

(zpracováno dle Školského zákona a MP MŠMT č. j.: 10 194/2002/14, Zákon c.359/1999 Sb., o Sociálně právní ochraně dětí – ve znění zákona c.103/2013Sb.).

Zákonný zástupce je povinen dokládat důvody nepřítomnosti žáka ve vyučování v souladu a podmínkami stanovenými školním řádem.

Při absenci žáka musí zák. zást. neprodleně, nejpozději do 48 hodin kontaktovat tř. uč. osobně, písemně nebo telefonicky a sdělit příčinu absence. Po nástupu do školy žák ihned předloží tř. uč. omluvenku a to nejpozději do 3 dnů. Pokud tak zák. zástupce neučiní, absence se považuje za neomluvenou.

1. Zákonný zástupce nepředložil důvody nepřítomnosti žáka a absence trvá déle než jak 3 dny:

Třídní učitel informuje o zvýšené neomluvené absenci výchovného poradce, který tyto údaje vyhodnocuje

Při počtu nad 10 neomluvených hodin svolává ředitel školy výchovnou komisi, které se účastní zákonný zástupce, třídní učitel, ředitel školy, výchovný poradce, dále dle závažnosti: školní metodik prevence, zástupce orgánu soc. právní ochrany. O průběhu a závěrech jednání se provede zápis, který stvrdí podpisem všichni zúčastnění. Zák. zástupci obdrží na vyžádání kopii.

Pokud je neomluvená absence nad 24 hodin, ředitel školy zašle bezodkladně oznámení o pokračujícím záškoláctví s náležitou dokumentací příslušnému orgánu soc. právní ochrany dětí – veškeré podklady připraví třídní učitel.

2. Pokud zákonný zástupce vystavil omluvenku žáka na dobu delší než tři dny, může škola požadovat, pokud to považuje za nezbytné, doložení nepřítomnosti žáka z důvodu nemoci ošetřujícím lékařem a to pouze jako součást omluvenky vystavené zákonným zástupcem.

3. Zpětné vystavování omluvenek lékařem. Na dobu nepřítomnosti žáka ve škole, která předchází návštěvě žáka u lékaře, není tento lékař oprávněn vystavit potvrzení o nemoci zpětně, neboť tak nelze jednoznačně posoudit zdravotní stav žáka.

Na začátku školního roku jsou zákonní zástupci seznámeni s Výňatkem ze školního řádu ZŠ pro zákonné zástupce na školní rok 2013/2014. Toto stvrdí svým podpisem.

Postup školy při zjištění šikany

(Všichni zaměstnanci školy jsou seznámeni s MP ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. MŠMT- 22294/2013-1.

- Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j. MŠMT- 22294/2013-1

- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, c. j. 21291/2010-28)

Podstata programu proti šikanování

Existence programu proti šikanování vymezuje postoj školy vůči problému výskytu šikany na školách. Šikana je patologickým jevem, projevem rizikového chování a tudíž nelze akceptovat její případné projevy v dětských kolektivech. Program proti šikanování má přispívat k vytváření bezpečného prostoru, respektujícího a vstřícného prostředí ve škole. Zaměřuje se především na prevenci šikany a nabízí postupy pro případ řešení šikanování. Je určen pedagogickým i nepedagogickým pracovníkům školy a stejně tak žákům a jejich rodičům.

Základem prevence šikanování a násilí je podpora pozitivních vzájemných vztahu mezi žáky a mezi žáky a učiteli, a to zejména:

- podpora solidarity a tolerance
- podpora vědomí sounáležitosti
- vytváření podmínek pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- rozvoj spolupráce mezi dětmi a jejich vzájemného respektu
- rozvíjení jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.

Vymezení klíčových pojmů

Šikanování = jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, Případně skupinu žáka. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Muže mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

Verbální šikana = slovní útoky v podobě nadávek, pomluvy, ponižování, zesměšňování, vyhrožování.

Kyberšikana = útoky pomocí e-mailu, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.

Fyzická šikana = fyzické útoky různého typu (od házení papírku a jiných předmětů po bití apod.), záměrné ničení a poškozování věcí oběti, krádeže apod.

Smíšená šikana = kombinace verbální a fyzické šikany.

Jak rozpoznat šikanu

Nepřímé a přímé znaky šikanování

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpůsobovací konflikty nejsou vzácností!

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáku, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, poštuchování, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Doporučení pro rodiče

Čeho by si rodiče měli všimnout

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávalo volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"

- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Co dělat v případě podezření na šikanu

- Pokud se Vám dítě svěří se svým trápením, důvěřujte mu, podpořte ho a slibte pomoci.
- Pokuste se zjistit co nejvíce informací.
- Informujte školu o podezření na šikanování. Obrátit se můžete na třídního učitele, školního metodika prevence nebo vedení školy. Navštivte nás.
- Při řešení problému spolupracujte se školou. Budeme respektovat Váš požadavek na zachování důvěrnosti informací.
- Krizová telefonní linka proti šikaně pro učitele, žáky a jejich rodiče: 286 881 059

Krizový plán

Kdy je nutné začít vyšetřovat šikanu

- rodiče oznámí podezření na šikanování nebo žádají o vyšetření týrání jejich dítěte
- dojde k „provalení“ šikanování (učitel je svědkem fyzického útoku, oběť má viditelná zranění)
- oběť nebo její kamarád případ nahlásí učiteli
- šikana vyjde najevo při vyhodnocení depistážních dotazníku
- při nepřímo varujících signálech, kdy žák vysílá skryté signály o pomoc (žák vchází do třídy po učiteli, postává osamoceně, nemá kamaráda, je smutný, ustrašený, má nadměrnou absenci, náhle se mu zhorší prospěch ...) nebo při známkách subtilního násilí a manipulace (žák je přehlížen, odmítán, dostává příkazy a snaží se jim vyhovět, ostatní mu ničí věci a je terčem různých žertíků, třída se mu směje, nadává mu, ostatní do něj strkají, „dobrovolně“ jim dává svačinu). Při hodnocení projevu vždy posuzujeme, zda jsou přítomny znaky šikanování: samoučelnost, agrese a nepoměr sil.

Kdo řeší šikanu a s kým spolupracuje

- školní metodik prevence
- třídní učitel
- ředitel školy
- školské poradenské zařízení, pediatr

Postup pedagoga

- pokud je pedagog informován o šikaně nebo pojme podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování a ve spolupráci se školním metodikem prevence informuje ředitele.

Postup ředitele školy

- Přijme informaci o šikanování (od pedagoga, rodiče, žáka).
- Rozhodne se, zda škola zvládne řešení šikany vlastními silami nebo zda potřebuje pomoc zvenčí (PPP, SVP, Policie ČR).
- V případě prokazatelných jevů šikany jmenuje pracovníky, kteří se budou podílet na jejím vyšetřování dle jeho pokynů.
- Zajistí informování rodičů o vyšetřování šikany, které řídí.
- V případě potřeby je nutné zajistit zprostředkování odborné péče.
- V případě nutnosti doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- V mimořádných případech podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
- Při podezření, že šikanování naplnilo podstatu trestného činu (provinění), oznámí tuto skutečnost Policii ČR.
- Projedná v pedagogické radě potrestání agresorů.

Postup ŠMP

Při šetření šikany postupuje dle kroků uvedených v následujících kapitolách.

Rámcový třídní program pro řešení zárodečného stádia šikanování

- Časovým prostorem třídního učitele pro uskutečňování programu jsou třídnické hodiny.
- Účastníci by měli sedět v kruhu, aby na sebe vzájemně viděli a mohli spolu komunikovat bez překážek.
- Obsah setkání by měl zahrnovat: zahájení, hry, téma dne a kolečko připomínek a dotazů.
- Prvním úkolem setkání je postupné přijetí pravidel podporujících spolupráci a kamarádství (včasný příchod, aktivní účast, otevřenost a upřímnost, pravdomluvnost, ukázněnost, závažnost rozhodnutí).
- Dalším krokem je vytvoření specifických pravidel zaměřených na zabránění přímé i nepřímé šikaně s cílem. Je nutné zaujmout jasné stanovisko – šikanování nebude trpěno.
- Významným krokem je také vytvoření aktivní třídní rady.

Metody vyšetřování šikanování

Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených.

Vyšetřování počáteční šikany (se standardní formou)

- Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
- Nalezení vhodných svědků.
- Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
- Zajištění ochrany obětem.
- Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

Je nutno zdokumentovat odpovědi na následující otázky:

- Kdo je obětí, popřípadě kolik je obětí?

- Kdo je agresor, popřípadě kolik je agresorů, kdo z nich je iniciátor, kdo aktivní účastník a kdo je obětí i agresorem?
- Co, kdy, kde a jak dělali agresoři konkrétním obětím?
- K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?
- Jak dlouho šikanování trvá?
- V případě, že je informátorem rodič, nesmíme jeho výpověď zpochybňovat, ale věc neodkladně řešit. Domluvit se s rodiči na spolupráci, na způsobu ochrany dítěte a naznačit příští kroky.
- V případě, že je informátorem sama oběť, je důležité, aby o tom nevěděli ostatní žáci a abychom ji ochránili před agresory.

Nalezení vhodných svědků

- Vybereme žáky, kteří s obětí kamarádí nebo ji alespoň neodmítají, žáky, kteří jsou nezávislí na agresorech.

Individuální, případně konfrontační rozhovor se svědky

- Důležité je, abychom rozhovory organizovali tak, aby o nich druzí nevěděli.
- Nikdy nekonfrontujeme oběť s agresorem.

Ochrana oběti

- Po celou dobu vyšetřování je nutné ochránit oběť. Zvýšit dozor, zorganizovat bezpečné příchody a odchody dítěte, v nutném případě nechat dítě doma.

Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

- Následuje až po shromáždění důkazů! Slouží k zastavení agrese.
- Upozorníme je, že při jakémkoli náznaku šikanování bude jejich potrestání přísnější, případně bude nahlášeno policii. Naopak, pokud budou mít snahu napravit situaci, může to zmírnit kázeňské opatření.

Výchovná komise

Posloupnost vedení jednání:

- seznámení rodičů s problémem
- postupné vyjádření pedagogů
- vyjádření žáka
- vyjádření rodičů
- rozhovor komise za zavřenými dveřmi
- seznámení rodičů a žáka se závěry jednání

Výchovná opatření:

- Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele.
- Snížení známky z chování.
- Převedení do jiné třídy.

V mimořádných případech se užijí další opatření:

- Ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou,

Případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Rozhovor s rodiči oběti

- Úkolem je informovat rodiče o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalších opatřeních

Práce s celou třídou

- O způsobu potrestání agresorů informujeme celou třídu. Je třeba s touto třídou nadále pracovat, rozvíjet kamarádké a bezpečné vztahy. Můžeme se také obrátit na odborníky – Středisko výchovné péče (SVP), PPP...

Vyšetřování pokročilé šikany s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti

- Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
- Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
- Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
- Pokračující pomoc a podpora oběti.
- Nahlášení policii.
- Vlastní vyšetřování

V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR. V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat jí péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Spolupráce školy se specializovanými institucemi

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány.

Zejména:

- v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry
- v resortu zdravotnictví – s pediatrií a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou)
- případně s NNO (nestátní nezisková organizace) specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

Pokud má učitel jistotu, že byl spáchán trestný čin, má ze zákona povinnost obrátit se na orgány činné v trestním řízení, pokud má podezření, zákon určuje školskému zařízení za povinnost nahlásit tuto skutečnost obecnímu úřadu, tedy sociálnímu pracovníkovi z orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD). V případě, že se rodiče odmítají spolupracovat se školou a odmítají se zúčastňovat výchovných komisí, je škola opět oprávněna vyrozumět OSPOD.

Postup školy při výskytu podezřelé látky a při podezření na užití omamné látky žákem

Omamné látky

Identifikace a ukládání látek

- a) Zajistí-li pedagogický pracovník podezřelou látku a je podezření, že se jedná o drogu či jinou škodlivou látku – v přítomnosti dalšího člena pedagogického sboru – uloží tuto látku do obálky.
- b) Na obálku napíše datum, čas a místo zjištění látky. Obálku přelepí a opatří razítkem školy a uchová do kanceláře (uzamykatelné skříň, šuplíku, apod.)
- c) Poté je nutno bezodkladně vyrozumět policii. Identifikaci provede vždy policie, nikoli zaměstnanec školy.
- d) Pokud je zjištěna podezřelá látka u dítěte, které jeví známky otravy, předá se látka (stejným způsobem uložená) přivolanému lékaři.

Ohrožení zdraví žáka

- a) V případě ohrožení zdraví žáka v důsledku podezření na požití omamné látky se postupuje tak, jako když žák přijde do školy s horečkou.
- b) Žák jevící příznaky užití omamné látky je odveden ze třídy do místnosti – kde však musí být zajištěn dohled dospělé osoby. Žák zde zůstane po dobu, než si pro něj přijdou zákonní zástupci nebo lékařská služba.
- c) Škola informuje (ihned) bezodkladně zákonné zástupce žáka o bližší nespecifikovaných zdravotních potížích žáka. Zákonní zástupci jsou vyzváni k tomu, aby si žáka co nejdříve vyzvedli ze školy, a apeluje se na jeho lékařské vyšetření.
 - Škola taktéž nabídne zákonným zástupcům možnosti, kde se mohou poradit o výchovných postupech. Pedagog odkáže zákonné zástupce na odborníky ve specializovaných pracovištích (PPP, SPC, SVP).

V případě, že si zákonný zástupce pro dítě nepřijde:

- a) Škola přehodnotí zdravotní stav žáka a je v její kompetenci přivolání lékařské služby, zákonný zástupce je o postupu předem informován. Pedagogický pracovník a výchovný poradce/školní metodik prevence vyhotoví zápis o průběhu celého případu. Žák, který prokazatelně zneužíval omamnou látku v areálu školy a tím porušil školní řád, bude kázeňsky potrestán. Škola pozve nejrychlejší cestou zákonné zástupce tohoto žáka k jednání se školou - zodpovídá třídní učitel žáka. Zákonní zástupci jsou seznámeni se všemi skutečnostmi případu, porušení školního řádu školy, návrh výchovného opatření, který schválila a doporučila pedagogická rada. Škola doporučí zák. zástupcům žáka specializovanou pomoc odborníků. Škola vyhotoví dva zápisy z jednání (jeden obdrží zák. zástupci, druhý zůstane uložen ve škole). Škola nabídne zák. zástupcům pomoc – monitorování, pravidelné schůzky rodičů s třídním učitelem, ŠMP, VP zodpovídá třídní učitel žáka.

Poučení žáků a zákonných zástupců třídním učitelem:

- Žáci jsou obecnou formou seznámeni s případem a upozorněni na závažnost držení, přechovávání a užívání návykové látky a to nejen v areálu školy. Třída, v níž se problém objevil, bude pracovat s odborníky – primární prevence, sekundární prevence.
- Zákonní zástupci jsou na třídní schůzce seznámeni s účinky a příznaky užití návykových látek

dítě; jak se škola k případu postaví; jak bude pracovat s rizikovou třídou v preventivní oblasti. Zák. zástupci jsou vybidnuti ke spolupráci při výskytu sociálně nežádoucího chování; jsou seznámeni s náplní práce a konzultačními hodinami ŠMP. Jsou seznámeni s tím, že dítě pod vlivem návykové látky ve škole porušuje řád školy.

Postup školy při fyzickém napadení mezi žáky

Tento pokyn nám určuje, jak postupovat v případě, když dojde k fyzické potyčce mezi žáky (bitka, fyzické napadení) a to v průběhu, před i po vyučování, kdy bude pedagogický pracovník, či jiný zaměstnanec školy upozorněn napadeným nebo účastníky incidentu o této skutečnosti.

1. Dojde-li mezi žáky k fyzickému napadení, situaci řeší ten pedagogický pracovník, který byl incidentu přítomen, konal v danou dobu (na stejném místě) dozor nebo ten, kterému bylo vše nahlášeno.

2. Na základě vážnosti a formě napadení, koná pracovník příslušná opatření.

a) zajistí oddělení agresora (ů) od napadeného (ných);

b) prošetří příčinu vzniku problému od účastníků, vyslechne všechny strany;

c) pedagogický pracovník posoudí závažnost situace a případnou fyzickou újmu poškozeného, popř. agresora (poranění, poškození zdraví, možné pozdější následky – otřes mozku apod.).

- V případě, že se **nejedná** o závažné zranění, či poškození zdraví žáku, pedagogický pracovník provede na místě vhodné *výchovné opatření* (oznámění zákonným zástupcům prostřednictvím žákovské knížky; předvolání zákonných zástupců do školy, popřípadě navržení důtky třídního učitele).

- Pokud se **jedná** o závažné fyzické napadení s možným poškozením zdraví napadeného, pedagogický pracovník *neodkladně* informuje: třídního učitele, výchovného poradce/školního metodika prevence, popřípadě vedení školy. Ihned kontaktuje PČR, která dle potřeby zajistí, či doporučí přivolání rychlé záchranné pomoci. Jestliže napadený jeví známky závažného poranění, okamžitě voláme rychlou záchrannou službu (telefonní číslo 155). Napadený i agresor vyčká do příjezdu PČR.

Pedagogický pracovník bezodkladně telefonicky informuje zákonné zástupce žáků o dané situaci. Informuje zákonné zástupce, že dítě přijde ze školy později, případně, že bude či bylo převezeno k ošetření (uvede místo), kde se má zákonný zástupce informovat o zdravotním stavu dítěte (případně si jej má vyzvednout). O celé záležitosti musí být sepsán a založen protokol (do osobního spisu, kopie u VP) za což zodpovídá třídní učitel. Třídní učitel zajistí pozvání zákonného zástupce agresora i napadeného na projednání záležitosti do školy. Na pedagogické radě bude třídním učitelem, popř. pedagogickým pracovníkem navrženo a schváleno opatření ve výchově pro agresora.

1. Při výchovných problémech a problémech v chování žáka (nerespektování pokynů učitele, vulgarismy, opakované vyrušování apod.) v průběhu vyučování – pedagogický pracovník, třídní učitel využije svých pedagogických schopností, vědomostí a dovedností k řešení vzniklého problému a ihned prokazatelně vše vyřeší a zaujme příslušná opatření (domluva, poznámka, předvolání zákonných zástupců do školy).

2. V případě opětovného výskytu problému třídní učitel vyzve zákonné zástupce k návštěvě školy. Zákonnému zástupci přednese problémy týkající se žáka a sepíše záznam o pohovoru.

Dle potřeby bude u pohovoru přítomen výchovný poradce/školní metodik prevence nebo vedení školy.

3. Pokud po předešlých opatřeních nedojde ke zlepšení situace, třídní učitel sjedná s výchovným poradcem a vedením školy termín svolání výchovné komise, na kterou budou zákonní zástupci předvoláni. Na výchovné komisi bude zákonným zástupcům sdělen důvod předvolání, možnosti řešení a také bude navržena pomoc ze strany ostatních institucí (PPP, SPC, diagnostický pobyt, středisko výchovné péče, dětský psycholog – psychiatr,..). Bude stanoveno výchovné opatření, které bude schváleno pedagogickou radou.

4. Při selhání předešlých opatření, bude celá záležitost předána oddělení OSPOD podle místa bydliště.

Výchova proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance

Pedagogičtí pracovníci:

a) vytváří příznivé klima školy a jednotlivých tříd

b) podporují partnerské vztahy mezi učitelem a žákem, komunikační dovednosti, pocit bezpečí a spoluprožívání

c) rozvíjí žádoucí postoje k lidem jiné národnosti, etnické nebo náboženské příslušnosti osobním příkladem

d) komunikují se žáky na bázi vzájemného porozumění, tolerance a otevřeného jednání

e) seznamují žáky se základními údaji o menšinách, které u nás žijí, s jejich kulturou, s jejich dějinami

f) učí chápat a oceňovat rozdílnost jednotlivců a vážit si každého člověka, každé minority, každé kultury

g) jakýkoliv náznak intolerance, xenofobie nebo rasismu nenechají bez povšimnutí a využijí výchovná opatření školy

h) spolupracují s rodinami žáku při prevenci intolerance a xenofobie

i) nabízí programy rozvíjející a podporující všestranný rozvoj osobnosti žáka

j) otevřeně diskutují se žáky na tematických besedách, přednáškách, které souvisí s intolerancí, xenofobií, rasismem.

Projevy rasismu, rasistické nadávky a fyzické napadení žáka jiné etnické skupiny budou kázeňsky potrestány (viz. Školní řád).

Školní program proti šikanování

Charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu.

Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrožit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočnický. Povaha a provedení útoků pak určuje její závažnost (podrobněji viz metodické doporučení).

Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoúčelnost agrese.

Za šikanování se nepovažuje škádlení a agrese, která nemá znaky šikanování (opakování, záměrnost atd.). Například, když se tzv. „poperou“ dva přibližně stejně silní žáci kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit (podrobněji viz metodické doporučení).

Kyberšikanou není oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. Termínem kyberšikana neoznačujeme rovněž vzájemné internetové psychické násilí a ani věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery.

Od kyberšikany je potřeba odlišovat příbuzné fenomény, které jsou často s kyberšikanou provázány nebo se s ní částečně překrývají, nicméně samy o sobě označují jiný typ násilného chování. Patří mezi ně například happy slapping, sexting, hoax, spam, cyberstalking, flaming, phishing.

Projevy šikanování

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany podle typu agrese – typu nebo prostředku týrání patří:

- fyzická agrese, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti);
- verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí informačních a komunikačních technologií);
- smíšená šikana, kombinace psychické a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

Podstatnou vlastností šikany je skrytost. Ta je dána tím, že často odhalení zejména pokročilé šikany brání z rozličných důvodů a pohnutek všichni účastníci vyšetřování včetně oběti. Z tohoto důvodů je důležité umět rozpoznat přímé a nepřímé signály šikany (viz PŘÍLOHA 1). Při vlastní diagnostice šikany je třeba zkoumat tento fenomén ze tří praktických pohledů - jako nemocné chování, závislost a poruchu vztahů ve skupině (podrobné informace viz metodické doporučení).

Odpovědnost školy chránit děti před šikanou

Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu naši pedagogičtí pracovníci šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytují okamžitou pomoc.

Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství;
- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, dle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání). Skutečnost, že dítě někoho šikanovalo nebo bylo šikanováno, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala;
- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů);
- v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.

Co zahrnuje program proti šikanování

Školní program proti šikanování je nejúčinnějším způsobem, jak ochránit děti před šikanou. Zahrnuje v sobě metody řešení a další opatření zaměřená přímo na nápravu šikanování. Předpokladem jeho fungování je dobrá všeobecná prevence rizikového chování ve škole.

Školní program proti šikanování je také klíčovou součástí Minimálního preventivního programu (dále též „MPP“).

Požadavky na školu pro řešení šikany

Aby škola mohla účinně a bezpečně zastavit již existující šikanování, plní tyto požadavky:

- Ředitel školy je orientován v metodice, organizaci a právní problematice šikanování. Je to základní předpoklad, aby mohl vytvořit příznivé podmínky pro vyškoleného odborníka na řešení šikany a inicioval rozvíjení školního programu proti šikanování;
- Škola má vyškoleného alespoň jednoho odborníka pro koordinaci a následně i pro řešení šikany (Mgr. Ludmila Hrušková). Pracovník pověřený řešením umí kvalifikovaně odhadnout stadium a formu šikany a rozhodnout, zda řešení zvládne škola sama nebo zda si povolá odborníka.
- Škola spolupracuje s PPP, SVP a dalšími organizacemi a institucemi při řešení pokročilých a neobvyklých šikan, které sama nezvládne;
- Škola aktivně spolupracuje s rodiči na ochraně dětí a žáků před šikanou. Vhodný způsob je seznámení rodičů s nekompromisním bojem školy proti šikanování (rodičovské schůzky), na webových stránkách, v informativním letáku.
- škola má ve školním řádu:
 - zakomponován kategorický zákaz chování mající charakter šikanování a opatření, která se váží k tomuto závažnému porušení školního řádu.
 - zpracovaná pravidla používání informačních a komunikačních technologií, internetu a mobilních telefonů (během vyučování, o přestávkách, v prostoru školy). Součástí tohoto textu je i stanovení kázeňských opatření při nedodržování těchto pravidel.
- Ředitel školy zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky ve škole před vyučováním a o přestávkách, na vytipovaných rizikových místech v prostorách školy.

- Pedagogičtí pracovníci se pravidelně vzdělávají v prevenci a problematice šikanování.

Naše škola děti účinně chrání před šikanováním. Jsou zapojeni všichni pedagogičtí pracovníci. Používáme obecnou strukturu 13 komponent ve školním programu proti šikanování, která má univerzální charakter a lze ji použít jako jednotící princip i pro ostatní rizikové chování, a tak je vytvořen integrovaný, ucelený MPP.

Krizový plán řešení šikany

Vytváření školního programu proti šikanování je dlouhodobý a trvalý proces. Určují ho dva znaky – celoškolský rozměr a zaměření na specifickou prevenci.

Školní program proti šikanování má 13 komponent (hlavních součástí):

1. zmapování situace – analýza a evaluace (před a po zavedení programu a také v jeho průběhu);
2. motivování pedagogů pro změnu;
3. společné vzdělávání a supervize všech pedagogů;

4. užší realizační tým (zástupce vedení - nejlépe ředitel, zástupci třídních učitelů z 1. a 2. stupně, zástupce družiny, školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog atd.);
5. společný postup při řešení šikanování (šest skupin základních scénářů);
6. primární prevence v třídních hodinách;
7. primární prevence ve výuce;
8. primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování;
9. ochranný režim (demokraticky vytvořený smysluplný školní řád, účinné dohledy učitelů);
10. spolupráce s rodiči (vhodný způsob seznámení s nekompromisním bojem školy proti šikaně, například na webových stránkách, pomocí informativního dopisu a při třídních schůzkách);
11. školní poradenské služby;
12. spolupráce se specializovanými zařízeními;
13. vztahy se školami v okolí (domluva ředitelů na spolupráci při řešení šikany, kdy se jí účastní žáci z různých škol).

Společný postup řešení při výskytu šikany ve škole

Proškolený pracovník, většinou školní metodik prevence, na podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování rozhodne, zda řešení zvládne škola sama, nebo si povolá odborníka specialistu (viz tabulka níže).

V případě, že jde o počáteční a obvyklou šikanu, kterou zvládne škola sama, odborník postupuje podle scénáře určeného pro tento typ šikanování. Pokročilé a komplikované šikany škola řeší ve spolupráci s odborníky z venku, zejména z PPP, SVP. Do komplikované šikany zařadíme především neobvyklé formy šikany. Dále sem zahrneme základní formy šikany, se kterými nemáme zkušenosti. Patří do nich šikany krajně ohrožující bezpečí pedagoga a život oběti, dále šikany se změnou v základním schématu. Prakticky jde zejména o nějakou zvláštnost u přímých a nepřímých účastníků šikany. Patří sem rovněž šikany s rozvinutým zakrývajícím systémem. Vážnou komplikací je intenzivnější závislostní vztah mezi oběťmi a agresory a vážnější dopady šikany na oběť - například známky úzkostné poruchy. Zdůrazňujeme, že šikanování je komplikovaný a paradoxní fenomén a běžné pedagogické postupy naprosto selhávají. Rovněž obecné a hotové kuchařky v podobě receptů nefungují, spíše ublíží, než pomohou.

Tabulka: Klasifikace scénářů pomoci podle cíle léčby, stadia a formy

šikanování (Kolář, 2011)

(1) Situace, které zvládne škola sama

- (a) první pomoc pro obyčejnou počáteční šikanu;
- (b) celková léčba pro řešení prvních dvou stadií šikanování, RTP – Rámcový třídní program.

(2) Scénáře, kdy potřebuje škola pomoc zvenku

- (c) první pomoc pro komplikovanou počáteční šikanu;
- (d) první pomoc (krizové scénáře) pro obyčejnou pokročilou šikanu;
- (e) první pomoc (krizové scénáře) pro komplikovanou pokročilou šikanu, patří sem např. výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynčování;
- (f) celková léčba pro třetí stadium šikanování s běžnou i komplikovanou formou.

Dva scénáře pro každou školu

Pro školu jsou určeny následující dva scénáře. První je určen pro řešení počáteční obyčejné šikany. Důvodem je fakt, že těchto obyčejných počátečních šikan je nejvíce a tvoří obrovské podhoubí pro rozbujení pokročilých a neobvyklých šikan. Druhý scénář je určený k řešení výbuchu skupinového násilí, tzv. školního lynčování. V tomto případě nelze čekat na odborníka-specialistu, protože je oběť ohrožena bezprostředně na zdraví a později je většinou nemožné případ vyšetřit. Škola proto nejprve zakročí sama, vyřeší akutní problém a později jej řeší za pomoci odborníka.

Scénář pro řešení počáteční obyčejné šikany (Kolář, 2011)

1. odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany;
2. rozhovor s informátory a oběťmi;
3. nalezení vhodných svědků;
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory);
5. ochrana oběti;
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - a. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
 - b. rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
7. realizace vhodné metody:
 - a. metoda usmíření;
 - b. metoda vnějšího nátlaku (výchovní pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči);
8. třídní hodina:
 - a. efekt metody usmíření;
 - b. oznámení potrestání agresorů;
9. rozhovor s rodiči oběti;
10. třídní schůzka;
11. práce s celou třídou

Scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování (Kolář, 2011)

A. První (alarmující) kroky pomoci

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

C. Vyšetřování

7. rozhovor s obětí a informátory;
8. nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

D. Léčba

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

Nápravná opatření

(1) Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů běžná, ale i mimořádná nápravná opatření:

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy; podmíněné vyloučení a vyloučení ze školy – nelze použít v případě žáka, který plní povinnou školní docházku);
- snížení známky z chování;
- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek);
- vyloučení ze školy při opakování násilí po rozhodnutí výchovné komise – nelze použít v případě žáka, který plní povinnou školní docházku;
- ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu;
- ředitel školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu;
- škola umožní agresorovi individuální výchovný plán.

(2) Doporučuje se dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v PPP, SVP nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů, případně převedení do jiné třídy.

(3) Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina) apod.

Spolupráce se specializovanými institucemi

(1) Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány zejména:

- v resortu školství – s PPP, SVP, speciálně pedagogickými centry (v případě integrovaných dětí na běžných školách);
- v resortu zdravotnictví – s pediatrií a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie;
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou), případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

(2) Dle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. je při poskytování poradenských služeb (tj. také při intervenčních programech) nutné žáky, včetně jejich zákonných zástupců, předem informovat o charakteru poradenské služby. Využívá se tzv. informovaný souhlas (viz § 1 odst. 3 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.)

Výstupem práce externí odborné instituce by měla být písemná zpráva s adekvátními informacemi (§ 1 odst. 5 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.). Aby byly pro školu informace relevantní, doporučuje se před započítáním poradenských služeb dohodnout obsah a rozsah práce.

(3) Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

(4) Ředitel školy oznámí orgánu sociálně-právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Informace pro rodiče o programu školy proti šikaně

Vážení rodiče,

Dovolujeme si vás požádat o pomoc při řešení počáteční šikany na naší škole. I ta nejlepší škola není zcela imunní proti výskytu šikanování. Proto chceme být připraveni zachytit případné ubližování silnějších slabším hned v počátku a účinně takové bezpráví zastavit. S tímto záměrem jsme vytvořili program proti šikanování. Jeho důležitou součástí je spolupráce nás pedagogů s Vámi - rodiči. Prosíme Vás proto o pomoc. Kdybyste měli podezření či dokonce jistotu, že je Vašemu dítěti ubližováno, bezprostředně se na nás obraťte (na třídního učitele, školního metodika prevence a ředitelku školy Mgr. Ludmilu Hruškovou). Využít lze také náš e-mail: info@zscirkvice.cz. Vaši informaci budeme brát velmi vážně a situaci budeme odborně a bezpečně řešit.

Děkujeme za Vaši podporu.

S přátelským pozdravem

školní metodik prevence

Mgr. Šárka Viktorová

evaluace

Začátkem školního roku byl školní metodičkou prevence ve spolupráci s vedením školy vypracován nový Minimální preventivní program, který byl poté schválen a pedagogickému sboru i široké veřejnosti zpřístupněn na internetových stránkách školy. Do programu byly začleněny jak dlouhodobé preventivní aktivity, tak i jednorázové akce. Metodička prevence úspěšně ukončila dvouleté specializační studium metodika prevence v Praze, kam pravidelně většinou 2x za měsíc dojížděla a v říjnu se zúčastnila vzdělávací akce Jak uchopit pozici školního metodika prevence ve škole.

S jednotlivými třídami pracovaly třídní učitelky ve spolupráci s metodičkou prevence na zlepšení atmosféry ve třídách. O dění ve třídách byla metodička prevence pravidelně informována i prostřednictvím měsíčních záznamů, ve kterých jsou uvedeny veškeré preventivní aktivity, trápení, prosby a problémy, které se za daný měsíc ve třídě řešily.

Prostřednictvím nástěnky, školního časopisu, schránky důvěry, online schránky důvěry "NENECH TO BÝT" na internetových stránkách školy a individuálního přístupu se škola snažila zvýšit a udržet důvěru žáků v učitele, kterým se mohou žáci svěřit se svým trápením. Během školního roku proběhla na naší škole jedna supervize pro všechny zaměstnance školy. Cílem supervize je rozvíjení profesních dovedností všech zúčastněných a posilování vztahů v pracovním týmu.

Hlavním cílem v rámci preventivních aktivit bylo vytvoření takového bezpečného prostředí školy, ve kterém se všichni zúčastnění (žáci, rodiče, pedagogové) respektují a společně usilují o vytvoření příznivého psychosociálního klimatu ve škole a podporují zdravý životní styl žáků. Šlo zejména o zvýšení spolupráce v pedagogickém týmu, se zákonnými zástupci žáků a posílení vztahů mezi žáky.

V průběhu školního roku bylo nejčastěji řešeno nevhodné chování žáků vůči spolužákům a zaměstnancům školy. Především se jednalo o nedodržování třídních pravidel, kdy u několika žáků došlo k udělení prvního kázeňského opatření (neúčast na školní akci).

Aktivity specifické prevence probíhaly v průběhu 1. pololetí dle plánu. V 1. a 2. ročníku pracovaly s preventivními tématy přímo třídní učitelky. Ve 3., 4. a 5. ročníku se uskutečnil program na téma "Zvládání agrese a řešení konfliktů". S programem nám pomáhala pražská organizace Prev-Centrum. Zároveň do školy přijela Linka bezpečí, která žáky seznámila se svou činností. Aktivity plánované na druhé pololetí byly z důvodu uzavření škol přesunuty na příští školní rok.

Dalšími preventivními tématy se žáci zabývali v rámci povinných předmětů dle ŠVP. V našem výchovně vzdělávacím procesu se snažíme o to, aby se preventivní působení stalo jeho nedílnou součástí.

V oblasti nspecifické prevence jsme se snažili podpořit dobré vztahy mezi žáky i celou řadou zájmových kroužků a akcí, které se podařilo během školního roku i přes uzavření škol v období koronavirové krize uskutečnit (např. vítání prvňáčků, vánoční besídka, společná tvoření, sportovní dny, rozloučení s pátým ročníkem při závěrečné akademii...). Některé plánované akce nebyly z důvodu uzavření škol splněny. Po dobu uzavření škol probíhala s žáky online setkání, kde měli žáci možnost vidět své spolužáky a popovídat si s nimi. Při znovuotevření školy se třídní učitelky snažily o vytvoření bezpečného prostředí a přívětivé atmosféry ve třídách a častěji zařazovaly techniky pro stmelení kolektivu. Před budovou školy nám během koronavirové krize vyrostl Had - ochránce naší školy. Na jeho vzrůstu se podíleli žáci z naší školy i místní lidé. Tento had nás chránil proti všem nemocem a zákeřné trdomyslnosti.

Celoročně ve škole pracoval školní parlament, který je prostředkem pro předávání informací mezi vedením školy, pedagogickými pracovníky a žáky. Poprvé byli do školního parlamentu zapojeni dva zástupci žáků z každé třídy.

Novinkou se pro školní rok 2019/2020 stala společná shromáždění žáků všech tříd, která měla pozitivní vliv na podpoření mezilidských vztahů, stmelení kolektivu, spolupráci, toleranci a respektování ostatních napříč ročníky. Během školního roku jich proběhlo celkem pět. Na prvním setkání se žáci seznámili s metodikem prevence a navzájem si povyprávěli o tom, co se jim za první měsíc školy ve třídě podařilo. O dalších setkáních jsme řešili nebezpečná místa v prostorách školy, zhodnotili jsme školní akce, dali si novoroční třídní předsevzetí a poslední setkání jsme věnovali problému, který se mezi dětmi občas vyskytoval - výhrůžky a manipulace. K poslednímu setkání vznikl i "Radílek", na kterého si děti zaznamenaly všechny rady, jak se proti vyhrožování bránit.

V průběhu celého školního roku byly do výuky zařazeny každodenní ranní kruhy a tzv. „třídnické hodiny“, kterými jsme posilovali zdravé třídní klima. Hodiny probíhaly vždy v pátek a jejich součástí byly různé techniky a aktivity podporující spolupráci a dobré klima třídy. Nechybělo ani zhodnocení celého týdne.

Během školního roku uspořádaly v zimním období některé třídní učitelky pro své žáky přespávání ve škole. Spaní ve škole vede k posílení třídního kolektivu, kamarádství a podpoře důvěry.

Závěrem bych ještě zmínila, že veškeré programy a školní akce, které v tomto školním roce proběhly, považujeme za úspěšné, a proto chceme v těchto aktivitách pokračovat i v následujícím školním roce. Dle našeho mínění se jedná o důležitou součást preventivního působení naší školy. Chceme, aby každé dítě na naší škole zažilo úspěch a bylo především spokojené.

výkaz prevence za 2019 – 2020

viz samostatná příloha

zdroje

Miovský, M. a kol. (2015). Prevence rizikového chování ve školství. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Miovský, M. a kol. (2015). Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování v praxi. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Miovský, M. a kol. (2015). Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Miovský, M. a kol. (2015). Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospělých. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Kolář, M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.